วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์
ปีที่ 49 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2569): 288568

Journal of Social Research and Review
Volume 49 No.1 (January - June 2026): 288568
ISSN 3056-9508 (Online)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานของประชากรแฝงในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

นันทนัจช์ ลิ้มกมลทิพย์ และ อรวรรณ ประสิทธิ์ศิริผล*
วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330
*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, อีเมล: orawan.pr@chula.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการตั้งถิ่นฐานของประชากรแฝงในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดปทุมธานี จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดสมุทรสาครเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจการย้ายถิ่นประชากรในประเทศไทย พ.ศ. 2564-2567 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ จำนวน 2,341 ตัวอย่าง เป็นผู้ประชากรแฝงที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และทำการวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา และการถดถอยโลจิสติก ผลการศึกษา พบว่า ร้อยละ 47.03 ของกลุ่มตัวอย่างมีความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน และผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก พบว่า การศึกษาและรายได้มีผลเชิงบวกต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน ในขณะที่ผู้ที่มีภูมิลำเนาในภาคใต้มีอัตราส่วนโอกาสของความตั้งใจตั้งถิ่นฐานในที่ตนเองอยู่ต่ำกว่าผู้ที่มีภูมิลำเนาในต่างประเทศ นอกจากนี้ผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครปฐม จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดสมุทรสาครมีอัตราส่วนโอกาสของความตั้งใจตั้งถิ่นฐานในที่ตนเองอยู่สูงกว่าผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ขณะที่ลักษณะด้านประชากร (เพศ อายุและสถานภาพการสมรส) ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการศึกษานี้สะท้อนว่าความตั้งใจตั้งถิ่นฐานของประชากรแฝงผูกกับบริบทของพื้นที่ เศรษฐกิจและโครงสร้างเมืองการกำหนดนโยบายควรให้ความสำคัญแก่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ควบคู่กับการพัฒนาทุนมนุษย์

คำสำคัญ: ประชากรแฝง; กรุงเทพมหานครและปริมณฑล; การย้ายถิ่น; ความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน

วันรับบทความ: 22 เมษายน 2569, **วันแก้ไขบทความ:** 7 พฤษภาคม 2569, **วันตอบรับบทความ** 5 มิถุนายน 2569

Factors Influencing Settlement Intention of the Floating Population in the Bangkok Metropolitan Region (BMR)

Nuntanujch Limgamoltipaya and Orawan Prasitsiriphon*

College of Population Studies, Chulalongkorn University, Pathum Wan, Bangkok 10330, Thailand

*Corresponding author: Email: orawan.pr@chula.ac.th

Abstract

This research aims to examine the factors influencing the intention to settle among the floating population Bangkok Metropolitan Region (BMR), comprising Bangkok, Pathum Thani, Nakhon Pathom, Nonthaburi, Samut Prakan, and Samut Sakhon. It is quantitative research based on data from the National Migration Survey of Thailand 2021-2024, National Statistics Office. The sample includes 2,341 individuals who were the floating population residing in Bangkok and its surrounding provinces. Descriptive statistics and logistic regression analysis were used to analyze the data. The results showed that 47.03% of the sample intended to settle. Logistic regression analysis revealed that education and income were positively associated with the intention to settle. Those whose homeland was in a southern of Thailand had lower odds of intending to settle in host province than those whose homeland was in abroad, and those residing in Nakhon Pathom, Samut Prakan, and Samut Sakhon had significantly higher odds of intending to settle in their host province than those in Bangkok ($p < 0.05$). Demographic characteristics such as sex, age, and marital status showed no statistically significant association. These findings reflect that the intention to settle among the floating population is linked to the spatial context, economy, and urban structure. Policy decisions should prioritize infrastructure development alongside human capital development.

Keywords; Floating population; BMR; Migration; Settlement intention

Received: April 22, 2026, **Revised:** May 7, 2026, **Accepted:** June 5, 2026

1.บทนำ

การย้ายถิ่นและการขยายตัวของเมืองทำให้มีคนจำนวนมากเข้ามาอยู่อาศัย ทำงาน หรือใช้บริการในพื้นที่เมือง โดยไม่ได้ย้ายทะเบียนบ้านตามมา ส่งผลให้จำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร (De jure population) ไม่ตรงกับจำนวนประชากรที่อาศัยและใช้บริการจริงในชีวิตประจำวัน (De facto population) ทำให้เกิดความยากลำบากต่อการจัดสรรโครงสร้างพื้นฐานและระบบเศรษฐกิจในเมืองได้ (O'Sullivan, 2012) ด้วยเหตุนี้ แนวคิด ประชากรแฝง (Floating population) จึงนำมาใช้อธิบายบุคคลที่อาศัยหรือดำเนินชีวิตประจำวันในพื้นที่เพื่อทำงานหรือศึกษา แต่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านของพื้นที่นั้น (National Statistical Office, 2024) ใน ค.ศ. 2020 มีผู้ย้ายถิ่นระหว่างประเทศประมาณ 281 ล้านคน หรือราว 3.6% ของประชากรโลก ตัวเลขนี้สะท้อนบทบาทของการโยกย้ายถิ่นฐานในระบบเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ (UNDESA, 2018) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้จำนวนประชากรแฝงเพิ่มขึ้นในหลายประเทศ เช่น ในสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยแรงงานที่ย้ายเข้าสู่เมืองจำนวนมากไม่มีสถานะทะเบียนในพื้นที่ปลายทาง (Shen et al., 2022) ซึ่งผลการสำมะโนประชากรแห่งชาติ ครั้งที่ 7 ระบุว่าปี 2020 มีประชากรแฝง 376 ล้านคน

สำหรับประเทศไทย ประชากรแฝงมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการเมืองอย่างยิ่ง ในพ.ศ. 2567 พบว่า มีประชากรแฝง 9.48 ล้านคน หรือราว 13.5% ของประชากรทั้งประเทศ แบ่งเป็น ประชากรแฝงกลางคืน (อาศัยอยู่จริงแต่ไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านพื้นที่นั้น) ซึ่งเป็นสัดส่วนขนาดใหญ่ และประชากรแฝงกลางวัน ที่เดินทางเข้ามาทำงานหรือศึกษา ทั้งนี้ประชากรแฝงมีการ กระจุกตัวสูง ในกรุงเทพมหานคร และพื้นที่ซึ่งเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ โดยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีสัดส่วนประชากรแฝงสูงมากทั้งในมิติกลางคืนและกลางวัน สถานการณ์เช่นนี้ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนระหว่างประชากรตามทะเบียนราษฎร์ และประชากรที่ใช้บริการจริง และเพิ่มความเสี่ยงต่อการจัดสรรทรัพยากรซึ่งไม่สอดคล้องกับปริมาณความต้องการในพื้นที่ได้ นอกจากนี้ ข้อมูลสำรวจการย้ายถิ่นยังสะท้อนปัญหาความไม่สอดคล้องของที่อยู่จริงกับทะเบียนบ้าน ซึ่งผู้ย้ายถิ่นจำนวนมากมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านที่อื่น ไม่ใช่ที่อาศัยปัจจุบัน (Bangkok Metropolitan Administration, 2017; National Statistical Office, 2024)

การทำความเข้าใจประชากรแฝงและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานสามารถอธิบายผ่านกรอบทฤษฎี แรงผลัก–แรงดึง และการย้ายถิ่นซึ่งเน้นบทบาททางเศรษฐกิจ ตลาดแรงงาน และความไม่สมดุลระหว่างเมือง–ชนบท (Harris & Todaro, 1970; Lee, 1966) ผู้ย้ายถิ่นจะค่อย ๆ เปลี่ยนสถานะจากการเคลื่อนย้ายแบบชั่วคราวหรือหมุนเวียนไปสู่การตั้งถิ่นฐานระยะยาว การเปลี่ยนผ่านการเคลื่อนย้ายดังกล่าวเกิดจากแรงขับเคลื่อนจากบทบาทของเมืองปลายทางในฐานะศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การจ้างงาน การศึกษา และบริการสาธารณะที่สร้างแรงจูงใจเชิงโครงสร้างให้ผู้ย้ายถิ่นเลือกอยู่อาศัยในระยะยาว (Zelinsky, 1971) ในเมืองใหญ่มีโครงสร้างหลายศูนย์กลาง (O'Sullivan, 2012) และขยายตัวตามพฤติกรรมการใช้งานจริงทำให้เกิดประชากรใช้งานจริง มากกว่าประชากรทะเบียนบ้าน ส่งผลให้จำนวนประชากรที่อยู่อาศัยและใช้ชีวิตจริงในพื้นที่สูงกว่าประชากรตามทะเบียนราษฎร สะท้อนถึงพลวัตการเคลื่อนย้ายและการกระจายตัวของประชากรเมืองที่ซับซ้อนมากขึ้น (Dijkstra et al., 2019; Stats NZ, 2021) อย่างไรก็ดี การอยู่อาศัยจริงในเมืองเป็นเวลานาน ไม่ได้เท่ากับการย้ายถิ่นถาวรเสมอไป โดยผู้ย้ายถิ่นถาวรจะมีความตั้งใจอยู่อาศัยต่อเนื่องในพื้นที่มีแนวโน้มตั้งรกรากถาวร ขณะที่ผู้ย้ายถิ่นชั่วคราวยังมีความเป็นไปได้ในการย้ายกลับสู่ภูมิลำเนาเดิมหรือพื้นที่อื่นในอนาคต (Praphong, 2018) เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานเป็นกระบวนการตัดสินใจที่ขึ้นกับหลายมิติ เช่น ทุนมนุษย์ ความมั่นคงงาน หรือรายได้ ที่อยู่อาศัย เครือข่ายสังคม และข้อจำกัดเชิงสถาบันหรือสิทธิในการเข้าถึงบริการ งานวิจัยต่างประเทศ โดยเฉพาะในสาธารณรัฐประชาชนจีน พบว่า ความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน ของประชากรแฝงได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเศรษฐกิจ สถานะครัวเรือน และการบูรณาการทางสังคม รวมถึงเงื่อนไขด้านสิทธิหรือทะเบียนที่เชื่อมกับการเข้าถึงสวัสดิการ (Chen & Liu, 2016; Zhu, 2007; Zhu & Chen, 2009)

การศึกษาความตั้งใจตั้งถิ่นฐานมีความสำคัญเพราะเป็นตัวชี้วัดล่วงหน้า (Leading Indicator) ของแนวโน้มการอยู่อาศัยและการตัดสินใจย้ายถิ่นในอนาคต โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรวัยแรงงานซึ่งเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มย้ายถิ่นสูง เพราะอยู่ในช่วงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนผ่านสำคัญหลายประการ เช่น การศึกษา การเข้าสู่ตลาดแรงงาน การสร้างครอบครัว และการมีบุตร(Bernard et al., 2014) การศึกษาประชากรแฝงในประเทศไทยที่ผ่านมา ส่วนใหญ่มุ่งอธิบายขนาด คุณลักษณะ และสัดส่วนของประชากรแฝงในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยยังไม่พบการศึกษาเชิงปริมาณที่ใช้ข้อมูลการสำรวจการย้ายถิ่นระดับประเทศเพื่อวิเคราะห์ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานของประชากรกลุ่มนี้ ทั้งที่ข้อมูลดังกล่าว มีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ การบริหารจัดการ และการวางผังเมือง ให้สอดคล้องกับประชากรที่อาศัยอาศัยและใช้พื้นที่จริง

ดังนั้น การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานของประชากรแฝงในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่แสดงเจตจำนงค์ว่าจะอยู่ในพื้นที่ตลอดไป โดยพิจารณาปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจและ อาชีพ และเงื่อนไขเชิงพื้นที่และสังคม ผลการศึกษานี้คาดว่าจะสนับสนุนการสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับความตั้งใจตั้งถิ่นของประชากรแฝง ซึ่งสามารถนำไปใช้ประกอบการจัดบริการสาธารณะและโครงสร้างพื้นฐานให้สอดคล้องกับประชากรที่อาศัยอยู่จริง อีกทั้งยังให้ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการบริหารจัดการประชากรแฝงในเขตเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจและอาชีพ ตลอดจนปัจจัยเชิงพื้นที่และครัวเรือน ที่ส่งผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานของประชากรแฝงในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

2. การทบทวนวรรณกรรม

2.1 แนวคิดการย้ายถิ่น การพำนัก กรอบ De jour และ Resident ในบริบทเมือง

การย้ายถิ่น (Migration) หมายถึง การเคลื่อนย้ายของบุคคลจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานที่พำนัก (Place of usual residence) โดยอาจเกิดขึ้นทั้งในระยะสั้นและระยะยาว (Lee, 1966) UNDESA (2013) จำแนกการย้ายถิ่นตามเขตแดน โดยแยกออกเป็นการย้ายถิ่นภายในประเทศ (Internal migration) และการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (International migration) ซึ่งแนวคิด Place of usual residence กำหนดเกณฑ์เวลา (เช่น 12 เดือน) มักถูกใช้เพื่อแยกการย้ายถิ่นระยะยาวออกจากการเคลื่อนย้ายชั่วคราว (Office for National Statistics, 2023)

ในมิติระยะเวลา International Organization for Migration (2009) อธิบายว่า การอพยพชั่งคราว (Temporary migration) เป็นการเคลื่อนย้ายที่มีระยะเวลาจำกัดและผู้ย้ายถิ่นยังคงมีถิ่นที่อยู่ปกติอยู่นอกพื้นที่ปลายทาง ขณะที่ การย้ายถิ่นฐานถสาวร (Permanent migration) สะท้อนการเปลี่ยนศูนย์กลางการดำรงชีวิตไปยังพื้นที่ใหม่ในระยะยาว โดยนิยามเชิงปฏิบัติการมักผูกกับ Usual residence และเกณฑ์เวลา อย่างไรก็ดี งานคลาสสิกด้านการย้ายถิ่นชี้ว่า ชั่วคราว–ถาวร ไม่ใช่สถานะตายตัว แต่เป็นกระบวนการที่เปลี่ยนผ่านตามประสบการณ์และช่วงชีวิตของผู้ย้ายถิ่น (Harris & Todaro, 1970; Lee, 1966 ; Williamson, 1988)

ในบริบทเมืองขนาดใหญ่ การจำแนกประชากรด้วยทะเบียนหรือถิ่นที่อยู่ถาวรเพียงอย่างเดียวอาจไม่สะท้อนเพียงพอ งานเศรษฐศาสตร์เมืองจึงเสนอให้วิเคราะห์เมืองผ่านพฤติกรรมการใช้พื้นที่ การเดินทาง การทำงาน และการใช้โครงสร้างพื้นฐาน มากกว่ายึดติดกับสถานะทางทะเบียน (O'Sullivan, 2012) กรอบคิดนี้สอดคล้องกับการแยกประชากรตามทะเบียนหรือผู้มีถิ่นที่อยู่ปกติ (De jure หรือ Resident population) ออกจากประชากรที่อยู่จริงหรือใช้พื้นที่จริง (De facto population) ซึ่งมีนัยต่อการประเมินอุปสงค์ที่อยู่อาศัย ระบบคมนาคม และบริการสาธารณะในเขตเมือง

สำหรับประเทศไทย แนวคิดประชากรแฝงถูกใช้ใกล้เคียงกับ De facto population โดยหมายถึงประชากรที่อาศัยอยู่จริงในพื้นที่แต่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านของพื้นที่นั้น (National Statistical Office, 2023) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยไทยบางส่วนยังใช้เกณฑ์ระยะเวลาการอยู่อาศัยต่างกัน เช่น 15 วัน 30 วัน หรือ 3 เดือน (Chokthavorn, 2000; Department of Public Works and Town & Country Planning of Thailand, 2008) เพื่อกำหนดว่าเป็นประชากรแฝงหรือไม่ ทั้งนี้ภาพรวมสะท้อนช่องว่างระหว่างข้อมูลทะเบียนราษฎร์กับสภาพการอยู่อาศัยจริงในเมือง โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งมีการเคลื่อนย้ายเพื่อทำงานและการศึกษาในระดับสูง

2.2 ความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน (Settlement intention)

ความตั้งใจในการตั้งถิ่นฐาน เป็นแนวคิดสำคัญในการศึกษาการย้ายถิ่น เพราะสะท้อนมิติด้านเจตคติและการตัดสินใจของผู้ย้ายถิ่น ช่วยแยกความแตกต่างระหว่างการพำนักชั่วคราวกับแนวโน้มตั้งหลักระยะยาวได้ชัดเจนกว่าการพิจารณาระยะเวลาพำนักเพียงอย่างเดียว โดยทั่วไป Settlement intention หมายถึง ความเต็มใจที่จะพำนักและดำรงชีวิตในพื้นที่ปลายทางในระยะยาว (Gu et al., 2020; Liu & Xiao, 2022) การอธิบายความผันแปรของความตั้งใจตั้งถิ่นฐานสามารถเริ่มต้นจากแนวคิดทุนมนุษย์ (Human capital theory) ของ Sjaastad (1962) และ Borjas (1987) ซึ่งเสนอว่าบุคคลตัดสินใจย้ายถิ่นบนพื้นฐานของการประเมินผลตอบแทนสุทธิจากการลงทุนในตนเอง ทั้งในด้านการศึกษา ทักษะ และโอกาสทางเศรษฐกิจที่คาดว่าจะได้รับจากพื้นที่ปลายทาง กระบวนการดังกล่าวอาจต้องพิจารณาบริบทการเปลี่ยนผ่านการเคลื่อนย้าย (Mobility transition) ตามแนวคิดของ Zelinsky (1971) ที่ชี้ว่าในสังคมที่อยู่ระหว่างการพัฒนารูปแบบการเคลื่อนย้ายประชากรจะเปลี่ยนแปลงตามระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานมีลักษณะแตกต่างกันในแต่ละช่วง

การเปลี่ยนผ่าน เมื่อบุคคลเริ่มตั้งถิ่นฐาน ณ พื้นที่ปลายทางแล้ว กลไกของทฤษฎีสะสมสาเหตุ (Cumulative causation theory) ของ Massey et al. (1993) จะเข้ามาเสริมแรง กล่าวคือ การสะสมทรัพย์สิน การลงทุนในที่อยู่อาศัย การขยายตัวของเครือข่ายสังคม และการที่เข้าสู่ระบบการศึกษาของบุตรหลานในพื้นที่ปลายทาง ล้วนเป็นปัจจัยที่ตอกย้ำและทำให้ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานแน่วแน่ยิ่งขึ้นตามกาลเวลา ด้วยเหตุนี้การทำความเข้าใจความผันแปรของความตั้งใจตั้งถิ่นฐานจึงต้องพิจารณาพร้อมกันทั้งในมิติของการลงทุนในทุนมนุษย์ กระบวนการก่อตัวของความตั้งใจในระดับปัจเจก บริบทของระยะการเปลี่ยนผ่านการพัฒนาของสังคม และกลไกการเสริมแรงสะสมในระดับโครงสร้างชีวิต

สำหรับในด้านการกำหนดช่วงเวลาว่าเมื่อใดจะแสดงถึงความตั้งใจตั้งถิ่นฐานนั้น Praphong (2018) อธิบายการย้ายถิ่นฐานถาวรว่า ผู้ย้ายถิ่นถาวรจะมีความตั้งใจอยู่อาศัยต่อเนื่องในพื้นที่มีแนวโน้มตั้งรกรากถาวรไม่มีแผนจะเดินทางกลับ ขณะที่ผู้ย้ายถิ่นชั่วคราวยังมีความเป็นไปได้ในการย้ายกลับสู่ภูมิลำเนาเดิมหรือพื้นที่อื่นในอนาคต ซึ่งในการศึกษานี้ใช้ชุดข้อมูลการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ มีตัวแปรที่ถามถึงระยะเวลาที่ผู้ย้ายถิ่นตั้งใจพำนักอยู่ในพื้นที่ปัจจุบัน ซึ่งตัวเลือก 'ตลอดไป/ถาวร' เป็นหมวดหมู่ที่สะท้อน Settlement intention ได้ชัดเจนและตรงตามนิยามที่ใช้ในงานวิจัยด้านการย้ายถิ่นร่วมสมัยมากที่สุด

งานวิจัยนี้ได้จำแนกปัจจัยกำหนดความตั้งใจตั้งถิ่นฐานของการศึกษานี้ แบ่งเป็น 3 ปัจจัยหลักตามกรอบการวิจัย ได้แก่ ปัจจัยลักษณะทางประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและอาชีพ และปัจจัยเชิงพื้นที่และครัวเรือน โดยมีรายละเอียดของหลักฐานเชิงประจักษ์ ดังนี้

2.3 ปัจจัยลักษณะทางประชากร

หลักฐานเชิงประจักษ์จำนวนมากโดยเฉพาะงานวิจัยในประเทศจีน รายงานว่าเพศ วัยแรงงาน การศึกษา และสถานภาพสมรสสัมพันธ์กับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานผ่านกลไกด้านโอกาสการจ้างงาน การสะสมทุนมนุษย์ และการสร้างเสถียรภาพชีวิตในเมือง (Chen & Liu, 2016; Tan et al., 2015; Tang & Feng, 2015; Zhu & Chen, 2009) โดยแรงงานชายมีแนวโน้มตั้งถิ่นฐานมากกว่าในบริบทอุตสาหกรรมเมืองขนาดใหญ่ (Chen & Liu, 2016; Tan et al., 2015; Zhu & Chen, 2009) ขณะที่งานอื่นชี้ว่าความแตกต่างทางเพศอาจลดลงในคนรุ่นใหม่เมื่อโอกาสการทำงานของผู้หญิงเพิ่มขึ้น และการศึกษากลายเป็นตัวทำนายสำคัญแทน (Chen & Liu, 2016; Tang & Feng, 2015; Zhu & Chen, 2009) ในมิติครอบครัว ผู้ที่แต่งงานแล้วหรือย้ายมาพร้อมครอบครัวมักมีแนวโน้มตั้งหลักมากขึ้น เพราะลดความเสี่ยงและเพิ่มความมั่นคงของครัวเรือน (Du et al., 2020; Zhu, 2007)

2.4 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

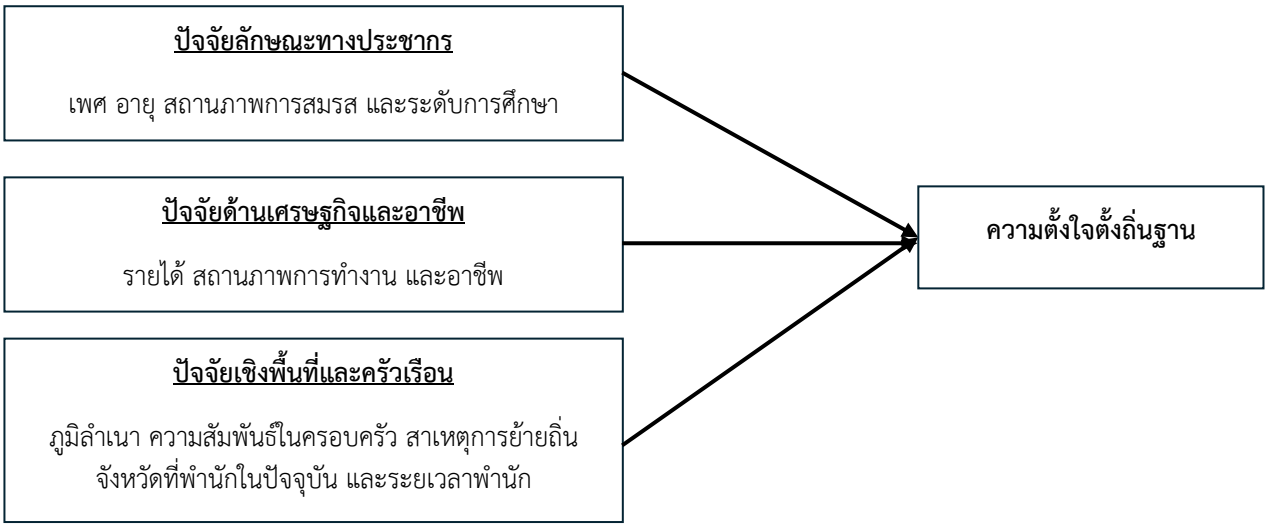
หลักฐานการวิจัยชี้ให้เห็นชัดว่า ความมั่นคงในการจ้างงาน และระดับรายได้ เป็นกลไกหลักที่เพิ่มความเป็นไปได้ของการอยู่ต่อระยะยาว ผู้ย้ายถิ่นที่มีงานมั่นคง รายได้สูง และมีสถานภาพการทำงานที่ชัดเจนมักมีแนวโน้มตั้งถิ่นฐานมากกว่า เพราะสามารถรองรับต้นทุนการดำรงชีพเมืองและวางแผนอนาคตได้ ในทางกลับกันแรงงานที่ทำงานไม่มั่นคงหรือรายได้ผันผวนมักคงสถานะชั่วคราวหรือมีแนวโน้มย้ายกลับ (Chen & Liu, 2016; Du et al., 2020; Tang & Feng, 2015; Zhu, 2007)

2.5 ปัจจัยเชิงพื้นที่และครัวเรือน

ปัจจัยเชิงพื้นที่ครอบคลุมทั้ง ต้นทาง–ปลายทาง ซึ่งสัมพันธ์กับโอกาสงาน คุณภาพชีวิต ต้นทุนเมือง และความเสี่ยงในตลาดแรงงาน โดยกรอบผลัก–ดึงอธิบายว่าแรงจูงใจด้านการจ้างงานและคุณภาพชีวิตในปลายทางสามารถเพิ่มแนวโน้มตั้งถิ่นฐานได้ (Wang et al., 2020; Zhu, 2007) ขณะที่ค่าครองชีพสูง ความไม่แน่นอนในตลาดแรงงาน การเข้าถึงสวัสดิการหรือบริการที่จำกัด อาจทำให้ผู้ย้ายถิ่นคงสถานะชั่วคราว (Chen & Liu, 2016; Zhu, 2007; Zhu & Chen, 2009)

นอกจากนี้ ระยะเวลาพำนักสัมพันธ์เชิงบวกกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน เพราะผู้ย้ายถิ่นได้สะสมประสบการณ์ สร้างเครือข่าย และเพิ่มเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างการพำนักอาศัย (Wang et al., 2020; Zhu, 2007; Zhu & Chen, 2009) อย่างไรก็ดี ระยะเวลาพำนักควรถูกตีความร่วมกับสาเหตุการย้ายถิ่น เพราะผู้ที่ย้ายมาเพื่อทำงานหรือเพื่อโอกาสทางเศรษฐกิจมีแนวโน้มพำนักยาวกว่า (Liang, Li & Ma, 2014; Liang & Ma, 2004) แต่บางกลุ่มยังเป็นการย้ายถิ่นแบบชั่วคราวเพราะความต้องการแรงงานชั่วคราว และข้อจำกัดเชิงสถาบันครอบครัว (Zhu, 2007) ดังนั้น การผสานข้อมูลด้านต้นทาง–ปลายทาง ระยะเวลาพำนัก เหตุผลการย้าย และความสัมพันธ์ในครัวเรือน จึงมีความสำคัญต่อการอธิบายความแตกต่างของ Settlement intention ภายในกลุ่มประชากรแฝง

2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย
ที่มา: ผู้วิจัย (2569)

3. วิธีการวิจัย

3.1 แหล่งข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลจาก การสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2564–2567 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นประจำทุกปีในช่วงเดือนตุลาคม–ธันวาคม เป็นโครงการฯของปีนั้นๆ โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบ แบ่งชั้นและสุ่มสองขั้น (Stratified two-stage sampling) ในระดับประเทศและระดับจังหวัด และใช้การสุ่มแบบมีระบบ (Systematic Sampling) ในระดับครัวเรือน ทั้งนี้ข้อคำถามและนิยามตัวแปรที่คัดเลือกมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีความสอดคล้องกันทุกรอบสำรวจ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในช่วง พ.ศ. 2564–2567 จึงรับประกันความเทียบเคียงได้ของข้อมูลระหว่างปี

ผู้วิจัยคัดเลือกเฉพาะผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จากนั้นดำเนินการสร้างตัวแปรเพื่อจำแนกสถานะ ประชากรแฝง โดยอาศัยคำถามเกี่ยวกับทะเบียนบ้านว่า มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านนี้หรือไม่ ผู้ตอบที่ระบุว่ามีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านอื่น (และไม่ได้อยู่ในจังหวัดนี้) หรือมีชื่ออยู่ในต่างประเทศ หรือไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านใดเลย ถูกจัดเป็น ประชากรแฝง ขณะที่ผู้ตอบอื่น ๆ ถูกจัดเป็น ไม่ใช่ประชากรแฝง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion criteria) ของการศึกษานี้กำหนดให้ตัวอย่างต้องเป็น ประชากรแฝงที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป และเป็นผู้ที่ มี/เคยมีงานทำ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างสะท้อนประชากรวัยแรงงานที่มีศักยภาพด้านงานและอาชีพซึ่งสัมพันธ์กับการตัดสินใจตั้งถิ่นฐาน (Du et al., 2020; Tang & Feng, 2015) และตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์มี ข้อมูลครบถ้วนสำหรับตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ด้วยเงื่อนไขดังกล่าว การวิเคราะห์ครั้งนี้ได้กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 2,341 ราย

3.2 นิยามและตัวแปรและการวัด

1) ประชากรแฝง หมายถึง ประชากรที่ไม่มีชื่อในทะเบียนของพื้นที่จังหวัดที่ถูกสัมภาษณ์ ผู้วิจัยอ้างอิงจากสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ให้คำนิยามประชากรแฝงว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ประจำในจังหวัดหนึ่ง โดยไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่อาศัยอยู่ประจำนั้น แต่อาจจะมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านจังหวัดอื่น ในต่างประเทศ หรือไม่มีชื่อที่ใดเลย (National Statistical Office, 2020)

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ ความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน หมายถึง ผู้ที่คาดหวังหรือมีความตั้งใจที่จะอยู่ในพื้นที่ปลายทางไปตลอดช่วงชีวิตที่เหลือ โดยผู้วิจัยได้เลือกคำถามในแบบสำรวจที่ว่า ท่านมีความตั้งใจจะอยู่ในองคการบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือเทศบาลนี้ไปอีกนานเท่าไร โดยผู้วิจัยเลือกผู้ที่ตอบ คิดว่าจะอยู่ตลอดไป ผู้วิจัยกำหนดให้ค่าของตัวแปรเท่ากับ 1 และตัวเลือกอื่นให้เป็น 0

3) ตัวแปรต้น ซึ่งเป็นปัจจัยกำหนดให้ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานหรือไม่ มี 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยลักษณะทางประชากร (4 ตัวแปร) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและอาชีพ (3 ตัวแปร) และปัจจัยเชิงพื้นที่และครัวเรือน ทั้งสิ้น 13 ตัวแปร เป็นตัวแปรเชิงกลุ่ม แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ชื่อตัวแปรและสัญลักษณ์ตัวแปรต้น

ชื่อตัวแปร	ตัวแปร	นิยามเชิงปฏิบัติการ
ปัจจัยลักษณะทางประชากร		
Sex	เพศ	เพศโดยกำเนิด
Age	อายุ	อายุล่าสุด
Marital	สถานภาพการสมรส	ความผูกพันระหว่างชายหญิงในการเป็นสามีภรรยา
Educ	ระดับการศึกษา	วุฒิการศึกษาที่ล่าสุดที่ได้รับอย่างชัดเจน
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและอาชีพ		
Income	รายได้	รายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ได้รับจากการประกอบอาชีพ
Status	สถานภาพการทำงาน	ลักษณะการจ้างงานที่ได้รับ
Occ	ลักษณะอาชีพ	หมวดหมู่อาชีพที่จัดกลุ่มโดยกรมแรงงาน
ปัจจัยเชิงพื้นที่และครัวเรือน		
rel	ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว	ความสัมพันธ์ของสมาชิกและหัวหน้าครัวเรือน
stay	ระยะเวลาพำนัก	ระยะเวลาที่พำนักอาศัยในพื้นที่นี้อย่างต่อเนื่อง
origin	ภูมิลำเนา	สถานที่ที่ครอบครัวเดิมของผู้ย้ายถิ่นตั้งถิ่นฐานอยู่
rm	สาเหตุการย้ายถิ่น	เหตุผลที่ทำให้ต้องโยกย้ายมายังพื้นที่ปลายทาง
cp	จังหวัดที่อยู่ปัจจุบัน	จังหวัดในเขตกรุงเทพและปริมณฑลที่อาศัยอยู่เป็นประจำในปัจจุบัน
YR	ปีที่สำรวจ	ลำดับปีที่ทำการสำรวจ (ให้ พ.ศ. 2564-พ.ศ.2567 = 1-4 ตามลำดับ)

3.3 การวิเคราะห์ผล

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานของประชากรแฝง ผู้วิจัยใช้ทั้งการวิเคราะห์เชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เชิงอนุมาน เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน โดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนาผู้วิจัยแสดงความถี่ ร้อยละ และการทดสอบไคสแควร์ (Chi-square test) เพื่ออธิบายคุณลักษณะของประชากรแฝงพร้อมตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน จากนั้นใช้การวิเคราะห์เชิงอนุมานด้วยสถิติถดถอยโลจิสติก (Logistic regression) เพื่อยืนยันความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระกับความตั้งใจอยู่ระยะยาว โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ทั้งนี้ สมการของการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติก เขียนได้ดังนี้

$$\log\left(\frac{P}{1-P}\right) = \beta_0 + \beta_1(\text{Sex}) + \beta_2(\text{Age}) + \beta_3(\text{Marital}) + \beta_4(\text{Educ}) + \beta_5(\text{Income}) + \beta_6(\text{Status}) + \beta_7(\text{Occ}) + \beta_8(\text{Rel}) + \beta_9(\text{stay}) + \beta_{10}(\text{Origin}) + \beta_{11}(\text{RM}) + \beta_{12}(\text{CP}) + \beta_{13}(\text{YR})$$

โดย $\frac{P}{1-P}$ คือ โอกาสในการเกิดความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน (odd ratio)

การวิเคราะห์ทั้งหมดในศึกษานี้ใช้การถ่วงน้ำหนักตัวอย่าง (Sample weights) เพื่อให้ผลการศึกษาเป็นตัวแทนของประชากรเป้าหมายอย่างเหมาะสม และลดอคติที่อาจเกิดจากความน่าจะเป็นในการถูกสุ่มเลือกตัวอย่างที่ไม่เท่ากัน (Yansaneh, 2003)

ก่อนการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติก ผู้วิจัยได้ตรวจสอบปัญหาความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) โดยพิจารณาจากค่า Variance inflation factor (VIF) และค่า Tolerance พบว่าค่า VIF ของตัวแปรอิสระทั้งหมดมีค่าอยู่ระหว่าง 1.02–1.87 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ 10 และค่า Tolerance มากกว่า 0.10 จึงสรุปได้ว่าไม่พบปัญหา Multicollinearity ระหว่างตัวแปรอิสระ

3.4 ข้อจำกัดการวิจัย

1) การศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัด เนื่องจากใช้ข้อมูลแบบ Pooled cross-sectional data ในช่วง พ.ศ. 2564–2567 ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลรายปีในภาพรวม ไม่ได้ติดตามบุคคลเดิมในระยะเวลาเดียวกัน (Longitudinal data) จึงไม่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของความตั้งใจตั้งถิ่นฐานในระดับปัจเจกตลอดช่วงเวลาได้โดยตรง แม้ว่าการศึกษาจะควบคุมอิทธิพลของช่วงเวลาด้วยตัวแปรปี (Year effects) เพื่อสะท้อนความแตกต่างเชิงเวลาในแบบจำลองแล้วก็ตาม

2) การศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ จึงมีข้อจำกัดด้านความครอบคลุมและรายละเอียดของตัวแปรทางสังคมบางประการ เช่น ความสัมพันธ์ทางสังคม เครือข่ายทางสังคม และระดับการมีส่วนร่วมในชุมชน ซึ่งไม่สามารถวัดหรือสะท้อนมิติทางสังคมดังกล่าวได้อย่างละเอียดจากชุดข้อมูลที่มีอยู่

4. ผลการวิจัย

ประชากรแฝงที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่อยู่อาศัยในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลและมีหรือเคยมีงานทำนั้น มีจำนวนทั้งสิ้น 2,341 คน มีสัดส่วนเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกัน มากกว่าร้อยละ 60 อยู่ในช่วงวัยแรงงานตอนต้น (15–34 ปี) มีสถานภาพโสด และระดับการศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษา ในขณะที่ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ พบว่า เกือบร้อยละ 80 มีรายได้น้อยกว่า 15,000 บาท ส่วนใหญ่ทำงานเป็นลูกจ้างเอกชนและมีอาชีพเป็นผู้คุมเครื่องจักรโรงงานและผู้ประกอบงานอาชีพพื้นฐาน รองลงมา เป็นเสมียนและพนักงานบริการและพนักงานขาย

ในปัจจัยด้านพื้นที่ พบว่า ประชากรแฝงส่วนใหญ่มีสถานะเป็นหัวหน้าครอบครัว (ร้อยละ 66.00) และอยู่ในพื้นที่ไม่เกิน 3 ปี โดยกระจุกตัวสูงในช่วง 2–3 ปี (ร้อยละ 23.81) รองลงมาคือ 0–1 ปี (ร้อยละ 22.90) และ 1–2 ปี (ร้อยละ 22.40) สะท้อนลักษณะการย้ายถิ่นแบบชั่วคราวหรือกึ่งถาวร กว่า 1 ใน 3 ของประชากรแฝงทั้งหมดมีภูมิลำเนาจากต่างประเทศ (ร้อยละ 35.58) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 28.50) ขณะที่เหตุผลในการย้ายถิ่นส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับงานและการเพิ่มรายได้ (ร้อยละ 79.45) รองลงมาคือการย้ายที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 11.08) และการติดตามครอบครัว (ร้อยละ 4.05) โดยพื้นที่พำนักปัจจุบันกระจุกตัวมากในกรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 25.79) รองลงมา คือ จังหวัดนครปฐม (ร้อยละ 19.11) ซึ่งสะท้อนบทบาทของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ในฐานะแหล่งรองรับแรงงานหลักของประเทศและแรงงานข้ามชาติ แสดงดังตารางที่ 2

4.1 ผลการทดสอบไคสแควร์ (Chi-square test)

ผลการทดสอบไคสแควร์ พบว่า เกือบทุกตัวแปรมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการตั้งถิ่นฐาน ยกเว้น เพศ อายุและสถานภาพการสมรสเท่านั้นที่ไม่มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน ซึ่งทั้งสามตัวแปรอยู่ในกลุ่มปัจจัยลักษณะทางประชากร ในขณะที่ระดับการศึกษาซึ่งอยู่ในกลุ่มเดียวกันกับทั้งสามตัวแปรนั้น กลับพบว่าความแตกต่างของระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกจากนี้ ยังพบว่าทุกตัวแปรในปัจจัยเชิงพื้นที่และครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 เช่นเดียวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจและอาชีพแสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบไคสแควร์ (Chi-square test)

ตัวแปร	ไม่ตั้งใจตั้งถิ่นฐาน (%)		ตั้งใจตั้งถิ่นฐาน (%)		รวม (%)		p-value
ปัจจัยลักษณะทางประชากร							
เพศ							0.102
ชาย	704	(56.77)	588	(53.41)	1,292	(55.19)	
หญิง	536	(43.23)	513	(46.59)	1,049	(44.81)	
อายุ							0.614
15-24 ปี	295	(23.79)	235	(21.34)	530	(22.64)	
25-34 ปี	520	(41.94)	491	(44.60)	1,011	(43.19)	
35-44 ปี	273	(22.02)	242	(21.98)	515	(22.00)	
45-54 ปี	117	(9.44)	105	(9.54)	222	(9.48)	
55 ปีขึ้นไป	35	(2.82)	28	(2.54)	63	(2.69)	

ตัวแปร	ไม่ตั้งใจตั้งถิ่นฐาน (%)		ตั้งใจตั้งถิ่นฐาน (%)		รวม (%)		p-value
สถานภาพการสมรส							0.129
โสด	650	(52.42)	531	(48.23)	1,181	(50.45)	
สมรส	538	(43.39)	520	(47.23)	1,058	(45.19)	
หย่าร้าง/หม้าย	52	(4.19)	50	(4.54)	102	(4.36)	
ระดับการศึกษา		-		-		-	0.015**
ประถมศึกษา	503	(40.56)	384	(34.88)	887	(37.89)	
มัธยมศึกษาตอนต้น	227	(18.31)	208	(18.89)	435	(18.58)	
มัธยมศึกษาตอนปลาย/อาชีวศึกษา	240	(19.35)	218	(19.80)	458	(19.56)	
สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย	270	(21.77)	291	(26.43)	561	(23.96)	
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและอาชีพ							
รายได้		-		-		-	0.025**
น้อยกว่า 10,001	545	(43.95)	545	(49.50)	1,090	(46.56)	
ระหว่าง 10,000-15,000	472	(38.06)	372	(33.79)	844	(36.05)	
มากกว่า 15,000	223	(17.98)	184	(16.71)	407	(17.39)	
สถานภาพการทำงาน		-		-		-	0.028**
ทำงานโดยไม่มีลูกจ้าง	38	(3.06)	16	(1.45)	54	(2.31)	
ลูกจ้างรัฐ/รัฐวิสาหกิจ	47	(3.79)	37	(3.36)	84	(3.59)	
เอกชน	1,155	(93.15)	1,048	(95.19)	2,203	(94.11)	
อาชีพ		-		-		-	0.003***
ผู้จัดการ ข้าราชการระดับอาวุโส และผู้บัญญัติกฎหมาย	16	(1.29)	11	(1.00)	27	(1.15)	
ผู้ประกอบวิชาชีพ เจ้าหน้าที่เทคนิค และผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องด้านต่าง ๆ	112	(9.03)	90	(8.17)	202	(8.63)	
เสมียน พนักงานบริการและพนักงานขาย	291	(23.47)	235	(21.34)	526	(22.47)	
ผู้ปฏิบัติการด้านการเกษตร	260	(20.97)	181	(16.44)	441	(18.84)	
ผู้คุมเครื่องจักรโรงงานและเครื่องจักรกล ผู้ปฏิบัติงานด้านการประกอบ	561	(45.24)	584	(53.04)	1,145	(48.91)	
ผู้ประกอบงานอาชีพพื้นฐาน							
ปัจจัยเชิงพื้นที่และครัวเรือน							
ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว		-		-		-	0.001***
หัวหน้าครอบครัว	861	(69.44)	684	(62.13)	1,545	(66.00)	
ญาติ	294	(23.71)	334	(30.34)	628	(26.83)	
ลูกจ้าง	85	(6.85)	83	(7.54)	168	(7.18)	
ระยะเวลาพำนัก		-		-		-	0.032**
0 - 1 ปี	320	(25.81)	242	(21.98)	562	(24.01)	
1-2 ปี	305	(24.60)	244	(22.16)	549	(23.45)	

ตัวแปร	ไม่ตั้งใจตั้งถิ่นฐาน (%)		ตั้งใจตั้งถิ่นฐาน (%)		รวม (%)		p-value
2-3 ปี	293	(23.63)	288	(26.16)	581	(24.82)	
3-4 ปี	143	(11.53)	165	(14.99)	308	(13.16)	
4-5 ปี	91	(7.34)	77	(6.99)	168	(7.18)	
ไม่ทราบแต่น้อยกว่า 5 ปี	88	(7.10)	85	(7.72)	173	(7.39)	
ภูมิลำเนา		-		-		-	0.001***
ต่างประเทศ	461	(37.18)	409	(37.15)	870	(37.16)	
ภาคใต้	68	(5.48)	23	(2.09)	91	(3.89)	
ภาคเหนือ	90	(7.26)	94	(8.54)	184	(7.86)	
ภาคกลาง	234	(18.87)	199	(18.07)	433	(18.50)	
ภาคตะวันออก	31	(2.50)	36	(3.27)	67	(2.86)	
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	356	(28.71)	340	(30.88)	696	(29.73)	
สาเหตุการย้ายถิ่น		-		-		-	0.000***
เกี่ยวกับงานและต้องการหารายได้เพิ่มขึ้น	1,104	(89.03)	845	(76.75)	1,949	(83.26)	
อื่นๆ	136	(10.97)	256	(23.25)	392	(16.74)	
จังหวัดที่อยู่ปัจจุบัน		-		-		-	**0.000*** **
กรุงเทพมหานคร	413	(33.31)	224	(20.35)	637	(27.21)	
จังหวัดสมุทรปราการ	214	(17.26)	232	(21.07)	446	(19.05)	
จังหวัดนนทบุรี	146	(11.77)	86	(7.81)	232	(9.91)	
จังหวัดปทุมธานี	184	(14.84)	78	(7.08)	262	(11.19)	
จังหวัดนครปฐม	182	(14.68)	280	(25.43)	462	(19.74)	
จังหวัดสมุทรสาคร	101	(8.15)	201	(18.26)	302	(12.90)	
ปีสำรวจ							**0.000*** **
พ.ศ. 2564	221	(17.82)	288	(26.16)	509	(21.74)	
พ.ศ. 2565	319	(25.73)	294	(26.70)	613	(26.19)	
พ.ศ. 2566	304	(24.52)	231	(20.98)	535	(22.85)	
พ.ศ. 2567	396	(31.94)	288	(26.16)	684	(29.22)	

หมายเหตุ *p<0.1, **p<0.05, ***p<0.01

4.2 ผลการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติก

ผลการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกพบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ การศึกษา รายได้ สถานภาพการทำงาน ระยะเวลาพำนัก ภูมิลำเนา สาเหตุการย้ายถิ่น พื้นที่อยู่อาศัยปัจจุบัน และปีการสำรวจ

ระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูงสุดในมัธยมศึกษาตอนปลายหรืออาชีวศึกษา (OR=1.456) มีอัตราส่วนโอกาสความตั้งใจตั้งถิ่นฐานสูงกว่ากลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูงสุดไม่เกินประถมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านเศรษฐกิจและรายได้ พบว่า ผู้ที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 15,000 บาท มีอัตราส่วนโอกาสที่จะตั้งถิ่นฐาน (OR=1.590) สูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาท และกลุ่มที่ประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างเอกชนมีอัตราส่วนโอกาสความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน (OR=2.502) สูงกว่ากลุ่มที่ทำงานเองโดยไม่มีลูกจ้าง

ด้านโครงสร้างเชิงพื้นที่และระยะเวลาพำนัก พบว่า ที่มีระยะเวลาพำนักในพื้นที่ตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป มีอัตราส่วนโอกาสความตั้งใจตั้งถิ่นฐานแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น เมื่อเทียบกับกลุ่มที่มีระยะเวลาพำนักไม่เกิน 1 ปี และเมื่อพิจารณาภูมิลำเนา พบว่าผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคใต้มีอัตราส่วนโอกาสความตั้งใจตั้งถิ่นฐานต่ำกว่ากลุ่มต่างประเทศ (OR=0.287)

สาเหตุการย้ายถิ่น พบว่า กลุ่มที่ไม่ได้ย้ายถิ่นมาเพื่อการทำงานหรือหารายได้ ซึ่งประกอบด้วยการย้ายติดตามคนในครอบครัว การย้ายที่อยู่อาศัย และย้ายเพื่อการศึกษา มีอัตราส่วนโอกาสความตั้งใจตั้งถิ่นฐานสูงกว่ากลุ่มที่ย้ายมาเพื่อการทำงานและรายได้ (OR=1.853)

สำหรับพื้นที่ที่อยู่อาศัยปัจจุบัน พบว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการ (OR=1.964) นครปฐม (OR=4.400) และสมุทรสาคร (OR=3.666) มีอัตราส่วนโอกาสเกิดความตั้งใจตั้งถิ่นฐานสูงกว่ากลุ่มที่อาศัยในกรุงเทพมหานคร

นอกจากนี้ ยังพบว่า พ.ศ. 2565–2567 มีอัตราส่วนโอกาสความตั้งใจตั้งถิ่นฐานต่ำกว่า พ.ศ. 2564 ราว ๆ ร้อยละ 47–51 รายละเอียดแสดงผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบ

ตัวแปร (กลุ่มอ้างอิง)	B	Exp(B)	S.E.
ปัจจัยลักษณะทางประชากร			
เพศ (ชาย)	-0.059	0.942	0.113
อายุ (15-24)			
25-34	0.136	1.145	0.145
35-44	-0.109	0.897	0.173
45-54	0.007	1.007	0.224
55 ขึ้นไป	0.455	1.576	0.335
สถานภาพสมรส (โสด)			
สมรส	-0.086	0.918	0.121
หย่าร้าง/หม้าย	0.503*	1.653	0.267
ระดับการศึกษาสูงสุด (ไม่เกินประถมฯ)			
มัธยมศึกษาตอนต้น	0.262	1.300	0.175
มัธยมศึกษาตอนปลาย/อาชีวฯ	0.376**	1.456	0.173
สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย	0.295*	1.343	0.175
ปัจจัยเศรษฐกิจและอาชีพ			
รายได้ (ไม่เกิน 10,000บาท)			
10001-15000	0.253*	1.288	0.141
15000 ขึ้นไป	0.464**	1.590	0.200
สถานภาพการทำงาน (ทำงานโดยไม่มีลูกจ้าง)			
ลูกจ้างรัฐ/รัฐวิสาหกิจ	0.623	1.864	0.464
เอกชน	0.917**	2.502	0.382
อาชีพ (ผู้จัดการ ข้าราชการระดับอาวุโส และผู้บัญญัติกฎหมาย)			
ผู้ประกอบวิชาชีพด้านต่าง เจ้าหน้าที่เทคนิค และผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องด้านต่าง ๆ	0.047	1.048	0.510
เสมียน,พนักงานบริการและพนักงานขาย	0.368	1.445	0.512
ผู้ปฏิบัติการด้านการเกษตร	-0.069	0.933	0.519
ผู้คุมเครื่องจักรโรงงานและเครื่องจักรและผู้ปฏิบัติงานด้านการประกอบ ผู้ประกอบงานอาชีพพื้นฐาน	0.299	1.349	0.516
ปัจจัยเชิงพื้นที่และครัวเรือน			
ความสัมพันธ์ในครัวเรือน (หัวหน้าครอบครัว)			
ญาติ	0.244*	1.277	0.137
ลูกจ้าง	0.239	1.269	0.195
ระยะเวลาพำนัก (ไม่เกิน 1 ปี)			

ตัวแปร (กลุ่มอ้างอิง)	B	Exp(B)	S.E.
1-2 ปี	0.115	1.122	0.154
2-3 ปี	0.461***	1.586	0.146
3-4 ปี	0.525***	1.691	0.182
4-5 ปี	0.608**	1.837	0.236
ไม่ทราบแต่น้อยกว่า 5 ปี	0.595***	1.813	0.219
ภูมิลำเนา (ต่างประเทศ)			
ภาคใต้	-1.249***	0.287	0.311
ภาคเหนือ	0.184	1.202	0.220
ภาคกลาง	-0.331*	0.718	0.188
ภาคตะวันออก	0.106	1.112	0.345
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	-0.131	0.877	0.170
สาเหตุการย้ายถิ่น (เกี่ยวกับงานและต้องการหารายได้เพิ่มขึ้น)			
อื่น ๆ	0.617***	1.853	0.153
จังหวัดที่อยู่ปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร)			
จังหวัดสมุทรปราการ	0.613***	1.847	0.258
จังหวัดนนทบุรี	-0.134	0.875	0.154
จังหวัดปทุมธานี	-0.387	0.679	0.118
จังหวัดนครปฐม	1.191***	3.292	0.487
จังหวัดสมุทรสาคร	1.340***	3.819	0.693
ปีที่ทำการสำรวจ (พ.ศ. 2564)			
พ.ศ. 2565	-0.686***	0.504	0.158
พ.ศ. 2566	-0.633**	0.531	0.162
พ.ศ. 2567	-0.705***	0.494	0.157
ค่าคงที่	-1.935***	0.144	0.090
N	2,341		

หมายเหตุ *p<0.1, **p<0.05, ***p<0.01

5. อภิปรายผล

ผลการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาเป็นตัวแปรเดียวในปัจจัยด้านประชากร ที่มีผลกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างมีนัยสำคัญของประชากรแฝงในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยผู้ที่มีระดับการศึกษามัธยมปลายหรืออาชีวศึกษาขึ้นไปมีอัตราส่วนโอกาสความตั้งใจตั้งถิ่นฐานสูงกว่ากลุ่มที่มีระดับการศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษา ซึ่งสามารถอธิบายผ่านกรอบแนวคิดเชิงเศรษฐกิจ (Harris & Todaro, 1970) และทฤษฎีทุนมนุษย์ (Becker, 1993) ที่มองว่าการตัดสินใจตั้งถิ่นฐานเป็นผลจากการประเมินผลตอบแทนในระยะยาว กล่าวคือ ทักษะและคุณวุฒิช่วยเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงตลาดแรงงานในเมือง และเอื้อต่อการตัดสินใจพำนักในพื้นที่ต่อไป ผลการศึกษานี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยที่ผ่านมาของสาธารณรัฐประชาชนจีน (Chen et al., 2021; Du et al., 2020; Wang et al., 2020; You et al., 2018) ที่พบว่าประชากรแฝงที่มีการศึกษาสูงกว่า มีแนวโน้มย้ายถิ่นและตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงกว่า

อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้ไม่พบว่าเพศ อายุ และสถานภาพการสมรส มีผลกับความตั้งใจในการตั้งถิ่นฐาน ในกรณีของเพศ ผลการศึกษานี้อาจอธิบายได้จากการเปลี่ยนแปลงของพลวัตทางเพศในกระบวนการย้ายถิ่นและการตั้งถิ่นฐาน Xie et al. (2022) พบว่า แม้ในอดีตเพศอาจมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวมักเชื่อมโยงกับระดับการศึกษาและปัจจัยอื่นที่สะท้อนเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจมีอิทธิพลมากกว่าเพศโดยตรง ขณะที่ Du et al. (2020) ชี้ว่าความแตกต่างทางเพศในความตั้งใจตั้งถิ่นฐานเปลี่ยนแปลงไปตามรุ่นประชากร โดยผู้หญิงรุ่นใหม่มีแนวโน้มตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีโอกาสการทำงานในภาคบริการ การศึกษา และสาธารณสุข

สำหรับอายุและสถานภาพสมรสที่ไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิตินั้น อาจเป็นไปได้ว่าอายุและสถานภาพสมรสไม่ได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานของประชากรแฝง เมื่อพิจารณาร่วมกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจและบริบทของพื้นที่ปลายทาง โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเป็นพื้นที่มหานครที่มีรูปแบบการจ้างงาน โอกาสทางเศรษฐกิจ และรูปแบบการดำรงชีวิตที่หลากหลาย การตัดสินใจตั้งถิ่นฐานจึงอาจสัมพันธ์กับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โอกาสในการทำงานและคุณภาพชีวิต มากกว่าลักษณะทางประชากรศาสตร์พื้นฐานเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่าปัจจัยด้านการจ้างงาน รายได้ ความมั่นคงในการทำงาน และการบูรณาการทางสังคม มีอิทธิพลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานมากกว่าปัจจัยด้านอายุหรือสถานภาพสมรส (Tang & Feng, 2015; Wang & Shen, 2022)

ประชากรแฝงที่ทำงานในกลุ่มลูกจ้างเอกชนมีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานสูงกว่ากลุ่มที่ทำงานโดยไม่มีลูกจ้าง ผลดังกล่าวสะท้อนบทบาทของตลาดแรงงานเมือง โดยเฉพาะภาคบริการและภาคอุตสาหกรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งสามารถดึงดูดแรงงานเข้าสู่พื้นที่เมืองผ่านโอกาสการจ้างงาน รายได้ และความมั่นคงในการทำงาน เมื่อแรงงานมีความมั่นคงทางรายได้ จึงอาจมีแนวโน้มที่จะพำนักอยู่และตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ปลายทางมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม กลุ่มที่ทำงานโดยไม่มีลูกจ้างอาจเผชิญความไม่แน่นอนด้านรายได้และต้องพึ่งพางานหลายประเภทเพื่อดำรงชีพ ทำให้ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอาจต่ำกว่ากลุ่มลูกจ้างภาคเอกชน (Wang et al., 2020; You, Yang & Fu, 2018) นอกจากนี้ กลุ่มที่มีรายได้สูงมีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานสูงกว่ากลุ่มรายได้ต่ำ สะท้อนให้เห็นว่าศักยภาพทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ผลการศึกษาดังกล่าวนี้สามารถอธิบายผ่านกรอบทฤษฎีทุนมนุษย์และทฤษฎีการสะสมทรัพย์สิน ในด้านทฤษฎีทุนมนุษย์ กลุ่มประชากรแฝงที่มีรายได้สูงอาจเป็นกลุ่มที่มีการสะสมการศึกษา ทักษะวิชาชีพ และประสบการณ์การทำงานในระดับสูง ซึ่งเป็นทุนมนุษย์ที่ได้รับผลตอบแทนจากตลาดแรงงานเมือง (Becker, 1993) เมื่อบุคคลกลุ่มนี้ประเมินผลตอบแทนสุทธิของการตั้งถิ่นฐาน การอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลต่อไปอาจเป็นทางเลือกที่สมเหตุสมผลทางเศรษฐกิจ เพราะว่าการย้ายออกจากพื้นที่อาจทำให้สูญเสียโอกาสทางอาชีพ รายได้ และเครือข่ายทางเศรษฐกิจที่ได้สร้างขึ้นแล้ว นอกจากนี้ รายได้ที่สูงยังอาจเอื้อต่อการสะสมทรัพย์สิน เช่น เงินออม การลงทุน และการเข้าถึงที่อยู่อาศัย ซึ่งช่วยเสริมสร้างความมั่นคงการดำรงชีวิตและสนับสนุนการตั้งถิ่นฐานระยะยาว ตามแนวคิดการสะสมทรัพย์สิน (Massey et al., 1993) ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานศึกษาที่ผ่านมาที่พบว่ารายได้มีกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานและอยู่อาศัยในระยะยาวของผู้ย้ายถิ่น (Ainsaar, 2023; Chen et al., 2021; Gokovali et al., 2007)

สำหรับปัจจัยเชิงพื้นที่นั้นมีบทบาทสำคัญในประเทศไทย โดยผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป มีความตั้งใจต่อการตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลสูงขึ้นตามระยะเวลาการอยู่อาศัย ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นกระบวนการฝังตัวเชิงพื้นที่ (Spatial embeddedness) ซึ่งเมื่อเวลาผ่านไป บุคคลจะค่อย ๆ สร้างความผูกพันกับตลาดแรงงาน ชุมชน และโครงสร้างพื้นฐานในเมือง ส่งผลให้ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้น สำหรับด้านภูมิลำเนาผู้ที่มีภูมิลำเนาในต่างประเทศมีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานสูงกว่าประชากรแฝงที่มีภูมิลำเนาในภาคใต้ของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ ผลนี้สะท้อนให้เห็นความแตกต่างของแรงผลัก–แรงดึง ระหว่างพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นโอกาสการจ้างงาน ระยะทาง และโครงสร้างเศรษฐกิจ นอกจากนี้ การย้ายที่นอกเหนือจากการทำงานหรือเพื่อหารายได้ เพิ่มโอกาสเกิดความตั้งใจในการตั้งถิ่นฐาน แสดงให้เห็นว่าการย้ายที่มีลักษณะเชิงโครงสร้างชีวิต (Life-course driven migration) มีแนวโน้มพัฒนาไปสู่การตั้งถิ่นฐานมากกว่าการย้ายชั่วคราวตามสถานการณ์เฉพาะหน้า

นอกจากนี้ ผลการศึกษาครั้งนี้ยังชี้ให้เห็นแนวโน้มที่ประชากรแฝงในจังหวัดปริมณฑล มีแนวโน้มความตั้งใจตั้งถิ่นฐานสูงกว่าผู้ประชากรแฝงในที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งผลนี้สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเมืองไปสู่รูปแบบเมืองพหุศูนย์ ซึ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจและอาชีพกระจายตัวออกจากศูนย์กลางเมืองไปยังพื้นที่รอบนอกมากขึ้น (Hall & Pain, 2006) เมื่อประกอบกับต้นทุนที่อยู่อาศัยและราคาที่ดินในพื้นที่ปริมณฑลที่ต่ำกว่าศูนย์กลางเมือง (Angel, 2023) รวมถึงการเข้าถึงแหล่งงานผ่านศูนย์ย่อยของมหานคร (Anas et al., 1998) ประชากรแฝงจึงมีโอกาสเลือกที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับรายได้และค่าครองชีพ ส่งผลให้แรงงานทีความตั้งใจในพื้นที่ปริมณฑลสูงกว่าในกรุงเทพมหานคร ขณะที่ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานของประชากรแฝงไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเป็นเมืองหรือที่ตั้งเชิงพื้นที่เพียงอย่างเดียว แต่สัมพันธ์กับบทบาทของพื้นที่ปริมณฑลในฐานะพื้นที่รองรับการอยู่อาศัยที่อาจมีต้นทุนต่ำกว่า และยังเชื่อมต่อกับแหล่งงานในกรุงเทพมหานครและศูนย์เศรษฐกิจย่อยในพื้นที่รอบนอกได้

นอกจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ระดับการศึกษา และปัจจัยเชิงพื้นที่แล้ว บริบทเชิงเวลามีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากผู้วิจัยได้ควบคุมปีที่ทำการสำรวจในแบบจำลอง พบว่า พ.ศ. 2565-2567 มีอัตราส่วนโอกาสของความตั้งใจตั้งถิ่นฐานของประชากรแฝงลดลงเมื่อเทียบกับ พ.ศ. 2564 โดยในช่วง พ.ศ. 2565-2567 อาจมีปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีแนวโน้มลดลง อย่างไรก็ตาม การควบคุมตัวแปรดังกล่าวในแบบจำลอง ช่วยให้การประเมินผลของตัวแปรอื่นมีความแม่นยำและปลอดจากอคติที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างช่วงเวลาของการสำรวจ

6. สรุปผลและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผล

โดยสรุป ปัจจัยทางเศรษฐกิจและอาชีพ บริบทเชิงพื้นที่ และระดับการศึกษา มีผลต่อความตั้งใจในการตั้งถิ่นฐานของประชากรแฝงในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ขณะที่ลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ และสถานภาพการสมรส ไม่มีผลกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างมีนัยสำคัญ แสดงว่าโอกาสทางเศรษฐกิจ โครงสร้างตลาดแรงงาน และบทบาทเชิงพื้นที่ของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล อาจมีความสำคัญต่อการตัดสินใจอยู่อาศัยระยะยาวของประชากรแฝงมากกว่าลักษณะส่วนบุคคลพื้นฐาน

6.2 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาที่พบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา และบริบทเชิงพื้นที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานมากกว่าลักษณะส่วนบุคคล สะท้อนว่าการตัดสินใจตั้งถิ่นฐานของประชากรแฝงสัมพันธ์กับโอกาสทางเศรษฐกิจและเงื่อนไขการดำรงชีวิตในเมืองเป็นสำคัญ ดังนั้น การจัดการประชากรแฝงในพื้นที่เมือง จึงควรให้ความสำคัญกับการวางแผนบริการสาธารณะและโครงสร้างพื้นฐานให้สอดคล้องกับจำนวนประชากรที่อยู่อาศัยจริง ควบคู่กับการส่งเสริมให้ประชากรเข้าถึงสิทธิและบริการตามพื้นที่พำนักจริงมากขึ้น

1) บริหารจัดการพื้นที่รองรับการตั้งถิ่นฐานของประชากรแฝงและสร้างแรงจูงใจในการลงทะเบียน พัฒนาฐานข้อมูลประชากรที่ผสานข้อมูลทะเบียนราษฎร (De jure) กับข้อมูลการใช้บริการจริง เช่น ข้อมูลสาธารณูปโภค การเดินทาง หรือประกันสังคม และสนับสนุนโครงการที่อยู่อาศัยราคาที่เข้าถึงได้สำหรับแรงงานรายได้ปานกลาง–ต่ำในพื้นที่ศูนย์กลางงาน

นอกจากนี้ควรลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการเติบโตอย่างยั่งยืน ได้แก่ การขยายระบบขนส่งสาธารณะภายในและระหว่างพื้นที่กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ นครปฐม และสมุทรสาคร การเพิ่มสถานพยาบาล โรงเรียน และศูนย์บริการชุมชนให้เพียงพอกับจำนวนประชากรที่แท้จริง (รวมประชากรแฝง) ไม่ใช่เฉพาะประชากรตามทะเบียนราษฎร์ ในขณะที่จังหวัดอื่นที่เหลือนั้น ไม่มีผลกับความตั้งใจในการตั้งถิ่นฐานถาวร นโยบายควรปรับจากการส่งเสริมการตั้งถิ่นฐานมาเป็นการจัดการที่พักอาศัยชั่วคราวคุณภาพดี เช่น หอพักแรงงานมาตรฐาน หรือชุมชนที่พักระยะสั้นที่มีบริการสาธารณะครบถ้วน

2) สร้างจูงใจให้ประชากรแฝงลงทะเบียนในพื้นที่พำนักจริง สร้างจูงใจให้ประชากรแฝงลงทะเบียนในพื้นที่พำนักจริงเพื่อลดความคลาดเคลื่อนเชิงโครงสร้างระหว่างประชากรตามทะเบียน (De jure) กับประชากรที่อยู่อาศัยจริง (De facto) ในระยะยาว ซึ่งจะช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรและการวางแผนเมืองมีความแม่นยำมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ควรตระหนักว่าเหตุผลที่ประชากรแฝงจำนวนหนึ่งไม่ย้ายทะเบียน มิได้เกิดจากการหลีกเลี่ยงระบบ หากแต่สัมพันธ์กับเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ความไม่มั่นคงด้านการจ้างงานและรายได้ รูปแบบการอยู่อาศัยระยะสั้นหรือสัญญาเช่าชั่วคราว ขั้นตอนทางราชการที่ยุ่งยากหรือมีต้นทุนแฝง และการไม่เห็นประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมจากการย้ายทะเบียน

ดังนั้น ควรใช้แนวทางสร้างแรงจูงใจ มากกว่าการกำหนดข้อบังคับ เพื่อไม่ให้เกิดภาระหรือแรงต้านทางสังคม เช่น กำหนดให้สิทธิบริการสาธารณะระดับท้องถิ่นบางประเภทเชื่อมโยงกับการมีทะเบียนบ้านในพื้นที่ หรือพัฒนาระบบแจ้งที่อยู่อาศัยแบบชั่วคราว (Temporary registration) ผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อรองรับกลุ่มแรงงานที่ยังไม่พร้อมย้ายทะเบียนถาวร แนวทางแบบคู่ขนานดังกล่าวจะช่วยให้เมืองสามารถบริหารจัดการประชากรแฝงได้ ทั้งในมิติการวางแผนเชิงพื้นที่และมิติการปรับปรุงระบบทะเบียน โดยไม่กระทบต่อความคล่องตัวของการเคลื่อนย้ายแรงงาน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของเศรษฐกิจเมืองร่วมสมัย

7. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากทุนอุดหนุนการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเฉลิมฉลองวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา และผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำหรับการสนับสนุนข้อมูลระดับย่อยจากโครงการสำรวจการย้ายถิ่น ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการดำเนินการศึกษาครั้งนี้

บรรณานุกรม

Ainsaar, M. (2023). Life Satisfaction of Immigrants and Length of Stay in the New Country. *Social Sciences*, *12*(12), Article 655. https://doi.org/10.3390/socsci12120655.

Anas, A., Arnott, R., & Small, A. K. (1998). Urban Spatial Structure. *Journal of Economic Literature*, *36*, 1426-1464. http://www.jstor.com/stable/2564805.

Angel, S. (2023). Urban expansion: theory, evidence and practice. *Buildings and Cities*, *4*(1), 124-138. https://doi.org/10.5334/bc.348.

Bangkok Metropolitan Administration. (2017). *Bangkok Development Plan* 20-*Year Period (*2018–2037) *Revised Edition* [แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 256*1*-258*0*)]. Bangkok Metropolitan Administration. (in Thai)

Becker, G. S. (1993). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education* (Third Edition ed.). The University of Chicago Press.

Bernard, A., Bell, M., & Charles-Edwards, E. (2014). Life-Course Transitions and the Age Profile of Internal Migration. *Population and Development Review*, *40*(2), 213-239. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2014.00671.x.

Borjas, G. J. (1987). Self-Selection and the Earnings of Immigrants. *The American Economic Review*, *77*(4), 531-553. http://www.jstor.org/stable/1814529.

Chen, L., Xi, M., Jin, W., & Hu, Y. (2021). Spatial Pattern of Long-term Residence in the Urban Floating Population of China and its Influencing Factors. *Chinese Geographical Science*, *31*(2), 342-358. https://doi.org/10.1007/s11769-021-1193-9.

Chen, S., & Liu, Z. (2016). What determines the settlement intention of rural migrants in China? Economic incentives versus sociocultural conditions. *Habitat International*, *58*, 42-50. https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2016.09.004.

Chokthavorn, Y. (2000). *Non-registered population in the inner city, the urban fringe and the suburb of bangkok metropolis* [ประชากรแฝงในพื้นที่เขตเมืองชั้นใน เขตต่อเมือง และเขตชานเมืองของกรุงเทพมหานคร].Chulalongkorn university. (in Thai)

Department of Public Works and Town & Country Planning of Thailand. (2008). *Final report: Study Project for Developing Standards of Comprehensive Plan Analysis Models* [โครงการศึกษาตัวแบบมาตรฐานที่ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อการวางผังเมืองรวม]. Bureau of Standards Development in Department of Public Works and Town & Country Planning. (in Thai)

Dijkstra, L., Poelman, H., & Vener, P. (2019). *The EU-OECD definition of a functional urban area*. OECD.

Du, Z., Huang, G., & Jin, L. (2020). Beyond the Intention: Individual-Level Determinants and Intergenerational Differences of Floating Populations' Actual Settlement Choices in Dongguan, China. *International journal of environmental research and public health*, *17*(24). https://doi.org/10.3390/ijerph17249194.

Gokovali, U., Bahar, O., & Kozak, M. (2007). Determinants of length of stay: A practical use of survival analysis. *Tourism Management*, *28*(3), 736-746. https://doi.org/10.1016/j.tourman.2006.05.004.

Gu, H., Jie, Y., Li, Z., & Shen, T. (2020). What Drives Migrants to Settle in Chinese Cities: a Panel Data Analysis. *Applied Spatial Analysis and Policy*, *14*(2), 297-314. https://doi.org/10.1007/s12061-020-09358-z.

Hall, P., & Pain, K. (2006). *The Polycentric Metropolis : learning from mega-city regions in Europe(*1*st Edition)*. Earthscan.

Harris, J. R., & Todaro, M. P. (1970). *Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis*. *The American Economic Review*, *60*(1), 126-142. http://www.jstor.org/stable/1807860.

International Organization for Migration. (2009). *International Migration Law: Glossary on Migration*. International Organization for Migration.

Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, *3*(1), 47-57. https://doi.org/10.2307/2060063.

Liang, Z., Li, Z., & Ma, Z. (2014). Changing Patterns of the Floating Population in China during 2000-2010. *Population and Development Review*, *40*(4), 695-716. https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2014.00007.x.

Liang, Z., & Ma, Z. (2004). China's Floating Population: New Evidence from the 2000 Census. *Population and Development Review*, *30*(3), 467-488. https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2004.00024.x.

Liu, T., & Xiao, W. (2022). The 'intention to stay' of the floating migrant population: A spatiotemporal meta‐analysis in Chinese cities. *Population, Space and Place*, 28(7). https://doi.org/10.1002/psp.2574.

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, *19*(3), 431-466. https://doi.org/10.2307/2938462.

National Statistical Office. (2020). *Report on Key Findings of the Floating Population in Thailand* 2020 [สรุปผลที่สำคัญประชากรแฝงในประเทศไทย พ.ศ. 2563]. National Statistical Office. (in Thai)

National Statistical Office. (2023). *Report on Key Findings of the Floating Population in Thailand* 2023 [สรุปผลที่สำคัญประชากรแฝงในประเทศไทย พ.ศ. 2566]. Natioanl Statical Office. (in Thai)

National Statistical Office. (2024). *Report on The* 2024 *Migration Survey* [การสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2567]. National Statistical Office (NSO). (in Thai)

O'Sullivan, A. (2012). *Urban Economics (*8*th edition)*. Douglas Reiner.

Office for National Statistics. (2023). *Population and migration estimates - exploring alternative definitions: May* 2023. Office for National Statistics (ONS).

Praphong, V. (2018). Long-Lasting Temporary Migration of Thai Migrant Workers Living Without Residence Permit in France [การย้ายถิ่นแบบชั่วคราวแต่ยาวนานของแรงงานไทยแบบผิดกฎหมายในฝรั่งเศส]. *PSDS JOURNAL OF DEVELOPMENT STUDIES*, *1*(2), 206–240. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/gvc-tu/article/view/148980. (in Thai)

Shen, T., Lao, X., & Gu, H. (2022). Hukou System Reform and Floating Population. In T. Shen, X. Lao, & H. Gu (Eds.), *Migration Patterns and Intentions of Floating Population in Transitional China: The Road for Urban Dream Chasers* (pp. 343-350). Springer Nature Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-19-3375-2_7

Sjaastad, L. A. (1962). The Costs and Returns of Human Migration. *Journal of Political Economy*, *70*(5), 80-93. http://www.jstor.org/stable/1829105.

Stats NZ. (2021). *Functional urban areas – methodology and classification*. Stats NZ Information Centre.

Tan, S., Li, Y., Song, Y., Luo, X., Zhou, M., Zhang, L., & Kuang, B. (2015). Influence factors on settlement intention for floating population in urban area: a China study. *Quality & Quantity*, *51*(1), 147-176. https://doi.org/10.1007/s11135-015-0299-5.

Tang, S., & Feng, J. (2015). Cohort differences in the urban settlement intentions of rural migrants: A case study in Jiangsu Province, China. *Habitat International*, *49*, 357-365. https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2015.06.009.

UNDESA. (2013). *International Migration Report* 2013. Department of Economic and Social Affairs Population Division.

UNDESA. (2018). *World Urbanization Prospects: The* 2018 *Revision*. United Nations Department of Economic and Social Affairs.

Wang, C., & Shen, J. (2022). Settlement intention of migrants in urban China: The effects of labor-market performance, employment status, and social integration. *Applied Geography*, *147*, 102773. https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2022.102773.

Wang, Y., Wang, Z., Zhou, C., Liu, Y., & Liu, S. (2020). On the Settlement of the Floating Population in the Pearl River Delta: Understanding the Factors of Permanent Settlement Intention versus Housing Purchase Actions. *Sustainability*, *12*(22). https://doi.org/10.3390/su12229771.

Williamson, J. G. (1988). Migration and Urbanization. In H. Chenery & T. N. Srinivasan (Eds.), *Handbook of development economcics* (pp. 426-461). Elsevier Science.

Xie, Y., Yao, Y., Zhang, B., Chen, X., Wang, X., Hung, T.-K., Wang, Z., & Qin, L. (2022). Mechanisms of Agricultural Land Transfer Influence on the Urban Settlement Intention of Rural Floating Population in China. *Discrete Dynamics in Nature and Society*, *2022*(1). https://doi.org/10.1155/2022/4082137.

Yansaneh, I. S. (2003). *Construction and use of sample weights*. United Nations Secretariat: Statistics Division.

You, Z., Yang, H., & Fu, M. (2018). Settlement intention characteristics and determinants in floating populations in Chinese border cities. *Sustainable Cities and Society*, *39*, 476-486. https://doi.org/10.1016/j.scs.2018.02.021.

Zelinsky, W. (1971). The Hypothesis of the Mobility Transition. *Geographical Review*, *61*(2), 219-249. https://doi.org/10.2307/213996.

Zhu, Y. (2007). China's floating population and their settlement intention in the cities: Beyond the Hukou reform. *Habitat International*, *31*(1), 65-76. https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2006.04.002.

Zhu, Y., & Chen, W. (2009). The settlement intention of China's floating population in the cities: recent changes and multifaceted individual-level determinants. *Population, Space and Place*, *16*(4), 253-267. https://doi.org/10.1002/psp.544.